THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

ארבעטסלאָזיקייט אין ענגלאנד און אין אנדערע לענדער

די ארבעטסלאָזיקייט איז איצט ניט קיין לאָקאַלע דערשיינונג, נאָר אן אלוועלטלאכע קראנקהייט, א פּראָדוקט פון געוויסע עקאָנאָמישע קרענק־לאכע דערשיינונגען, וואָס רופן ארויס אלגעמיינע צוזאמענברוכן פון צייט צו צייט. אזוי ווי אלע לענדער הייננען אָפּ איינס פון צווייטן, זיינען די דאָזיקע קריזיסן אלוועלטלאך אין זייער פארנעם.

אויב אין ענגלאנד הערשט איצט א שרעקלאכע ארבעטסלאָזיקייט, און די צאָל ארבעטסלאָזע איז דאָרטן פאר'ן לעצטן פעריאָד געוואָקסן אויף דריי פערטל מיליאָן, איז אָבער די לאגע אויף א האָר ניט בעסער אין דייטש־לאנד. אין פראַנקרייך צו איר גרעסערער באפעלקערונג, האָט דייטשלאנד א גרעסערע צאָל ארבעטסלאָזע און א גרעסערן וואוקס פון דער ארבעטס־לאָזיקייט פאר'ן לעצטן יאר.

ניט גלענצנד איז די לאגע אפילו אין פראנקרייך, וואָס האָט פון נאָך דער מלחמה אָן ניט געוואוסט פון קיין ארבעטסלאָזיקייט, — א דאנק דעם ווידערואויבני פון די חרוב'ע געגנטן און די גרויסע מלחמה קאָנטריבוציעס וואָס זי האָט געקראָגן, און צוליב אירע גרויסע פארלוסטן אין מענשלאכע לעבנס אין דער מלחמה, האָט זי נאָך געדארפט אימפּאָרטירן ארבעטער פון אירע קאָלאָניעס און האָט גערן אויפגענומען אימיגראנטן. איצט הערשט שוין אין פראנקרייך אויך א באַדייטנדיקע ארבעטסלאָזיקייט, און מען הויבט שוין דאָרטן אָן ריידן וועגן אָפּשטעלן די איינוואנדערונג.

וועגן פוילן און רומעניע איז שוין אָפּגערעדט. אין די לענדער הערשט אָן עקאָנאָמישער הורכן. וועלכן ס'איז אונז אפילו שווער זיך פאָרצושטעלן, און זיכער איז די לאגע ניט בעסער אין די קלענערע אייראָפּייאישע לענדער.

דער אלגעמיינער קריזיס האָט זייער שארף געטראָפן אפילו דאָס רייכסטע לאנד אין דער וועלט, די פאראייניקטע שטאטן, ניט געקוקט וואָס זי זוכט זיך אויף אלע אופנים איזאָלירן פון דער וועלט עקאָנאָמיש, ווי פאָלי־טיש. אין די שטאטן ווערן די ארבעטסלאָזע ניט געשטיצט פון דער רעגירונג ווי אין ענגלאנד און אין די מייסטע אייראָפּייאישע לענדער, און דערפאר זיי־נען ניטאָ קיין ראיעלע ציפערן פון דער ארבעטסלאָזע אין לאנד. די רעגי־רונג, וועלכע האָט אָנגענומען די פאָליטיק פון פארלייקענען דעם קריזיס, כדי אָנצוהאלטן אן אָפּטימיסטישע שטימונג אין לאנד, שאצט אָפּ די צאָל אר־בעטסלאָזע אין צוויי מיליאָן מיט דריי הונדערט טויזנט. עס ווערט אָבער אָנגענומען, אז דאָס איז בלויז האלב פון דער אמת'ער צאָל ארבעטסלאָזע. די גרוסן וואָס מיר האָבן פון גרעסערע אמעריקאנער אינדוסטריעלע צענ־טערן ווייזן, אז די לאגע איז דאָרטן א סך ערנסטער, ווי די רעגירונג איז ווילן צוצוגעבן.

וועגן די אלגעמיינע סבות פונ'ם קריזיס זיינען ניט אלע עקאָנאָמיס־טען איינשטימיג. די פעריאָדישע קריזיסן ווערן געוויינלאך ארויסגערופן דורך איבערפּראָדוקציע, דורך אן איבערפלוס פון סחורות, וואָס פארקריפּלט די פּראָדוקציע. עס זיינען אָבער דאָ אויך זייטיקע פאקטאָרן וואָס שפּילן א ראָל, און אין דעם פאל זיינען דאָ עקאָנאָמיסטן, וואָס זעען איינע פון די וויכטיקע אורזאכן פונ'ם קריזיס אין דער פארקלענערונג פונ'ם זאפאס פון גאָלד אין דער וועלט. אזוי, הייסט עס, ווי עס איז געוואָרן א דוחק אויף גאָלד, וואָס איז דער סאנדארד פון אויסטויש, איז דער מעטאל געוואָרן הויך אין זיין פּרייז, און די פּרייזן פון אלע אנדערע ארטיקלען זיינען געפאלן, — וואָס האָט אויפגעטרייסלט דעם עקאָנאָמישן סיסטעם.

אָבער אויסער די אלגעמיינע, אלוועלטלאכע סבות, זיינען דאָ זיכער אין די מייסטע לענדער אויך לאָקאַלע און האלב־לאָקאַלע סבות, וואָס פאר־שארפן דאָרטן דעם קריזיס. אין קאנאדע און אין די פאראייניקטע שטאטן, למשל, איז די לאגע שטארק קאָמפּליצירט געוואָרן צוליב די פאלנדיקע ווייץ פּרייזן. כאָטש די פּרייזן אויף דעם ארטיקל זיינען געפאלן ניט צוליב לאָקאַ־לע באַדינגונגען, נאָר דורך די אומשטענדן אויף דעם וועלט מארק, האָבן פון דעם אָבער געליטן בלויז די ווייץ־עקספּארטירנדיקע לענדער.

אין ענגלאנד איז די ארבעטסלאָזיקייט אין דער גרעסטער מאָס א פּועל־יוצא פון אזעלכע סבות, און די ארבעטסלאָזיקייט דאָרטן איז שוין גע־וואָרן א כראָנישע קראנקהייט. זי איז א פּועל־יוצא פונ'ם פארלוסט פון אי־רע מערק נאָך דער מלחמה, און איז אין משך פון דעם יאָר פארשארפט גע־וואָרן א דאנק דעם אויפברוץ פונ'ם מזרח, באזונדערס אין אינדיע, וואו עס ווערט ווירקזאם דורכגעפירט א באָיקאָט קעגן בריטישע סחורות.

די אלגעמיינע אורזאכן פונ'ם אלוועלטלאכן קריזיס ווערן פריער אָדער שפּעטער פארשווונדן אויף א געוויסער צייט, ביז א נייעם קריזיס. ענגלאנד אָבער, צו באפרייען זיך פון איר כראָנישער ארבעטסלאָזיקייט, וועט מוזן לייזן א סך אינערלאכע פּראָבלעמען.

די קאָנסערוואטיווע פארטיי האָט איצט דאָרט אָנגענומען איר פאָר־מולע פאר דער לייזונג, — אינטער־אימפּעריאלער האנדל און א טאריפן וואנט קעגן אלע אנדערע לענדער. די ארבעטער פארטיי און די ליבעראלן וועלן אויף דעם וועג ניט קאָנען גיין. אין זיי וועלן מוזן אויסארבעטן זייערע אייגענע פארמולעס, — ווייל דאָס איז דאָס פּראָבלעם פון אלע פּראָבלעמען אין ענגלאנד.

די מעשה בארשא

די רומענישע רעגירונג זוכט קאָנטיק אונטערצידריקן די איינצעלהייטען וועגן דער מיאוס'ער מעשה אין בארשא. וואו 250 אידישע הייזער זיי־נען פארברענט געוואָרן און מוזיטנטער נפשות זיינען געבליבן היימלאָז, אונ־טער זייער פארדעכטיקע אומשטענדן. די טעלעגראמעס פון דער "איטא", וואָס האָבן אָנגעגעבן די איינצלהייטן פון דער שריפה, זיינען אונטערדריקט געוואָרן, און די רעגירונג אליין האָט ארויסגעלאָזן א קאָמוניקאָט, אין וועלכן זי האָט דערקלערט, אז די שריפה איז אויסגעבראָכן דורך אומפאָרזיכטיקייט אין דער הויז פון א אידישן דאָקטאָר.

אָבער הייניטיקע ציימען איז שוין שוועער צו פארמאכן א לאנד אזוי, אז דער אמת זאָל פון דאָרטן ניט ארויסרינען. צייטונגען פון די שכנות'דיקע לענדער האָבן דארט זייערע קאָרעספּאָנדענטן, וואָס געפינען שוין די מיט־לען צו פארבינדן זיך מיט זייערע צייטונגען. אין פון זיי דערוויסן מיר זיך, אז די אונטערצינדער זיינען געווען אנטיסעמיטן, א גלח און א לערער. לויט די איינצלהייטן וואָס זיי גיבן אָן, איז קאָנטיק, אָן די פארברעכערישע אר־בעט איז אָפּגעטאָן געוואָרן לויט א פאראיס אויסגעארבעטן פלאן.

אין אלע ציוויליזירטע לענדער ווערט אונטערצינדעריי באטראכט ווי איינער פון די־גרעסטע פארברעכנס, נאָך מאָרד. אזא סארט אונטער־צינדעריי, מיט אזעלכע בייזוויליקע אבזיכטן און מיט אזעלכע קאָמאָסטרא־פאלע רעזולטאטן, וואָלט אין יעדן ציוויליזירטן לאנד זייער הארב באַ־שטראָפט געוואָרן.

וועט די רומענישע געריכטיקייט באשטראָפן ווי געהעריק די פאר־ברעכער? דערווייל זאָגט דער רעגירונגס קאָמוניקאָט וועגן דער שריפה עדות, אז זי זוכט ריינצואוואשן די פארברעכער . . .

גיניגאר -- די קלענסטע קבוצה אין עמק יזרעאל

(ספּעציעל פאר "דאס אידישע וואָרט")

פון אונזער ארץ־ישראל'דיקן מיטארבעטער ש. ערנסט

די באדערפענישן פון אידישן ישוב אין עמק, וואָס ווערן באגלייט מיט אוויפיל אומגעהויער מי און אויסדויער, האָב איך נאָכן קלאָר געזעען אין דעם איינסטן און דאָך גרעסטן — פּונקט, דאָ איז דער איינג סטער ישוב וואָס האָט זיך צעפּוסנס פון ריין־בערג, געפונען א לעבנס־קוואל פאר זיין ארבעט.

פון דעם היסטאָרישן בערגל שריט אויף וועלכן עס געפינען זיך די חורבות פון דעם אראבישן דאָרף כאניפאס (אחני־פאס) זעט זיך דאָ א הערלאָך־שיינע פאַ־נאָראמע פון דעם גאנצן עמק יזראעל מיט די אידישע קבוצות און ארבעטער מושבים פון דער סביבה: גניגאר, תל־ערשים, כפר גדעון — פון מזרח זייט, און גבתון מיט דער עקספּערימענטאלער סטאנציע פון דער הנחלה הציונית — אין מערב.

מיר איז אויסגעקומען צו ריידן מיט איינעם פון די יונגע ארבעטער וואָס איז גראד געווען פארנומען ביים אקער. עס איז געווען א דורכזיכטיקער פרימאָרגן, ארום און ארום האָט געהערשט א פול־שטענדיקע שטילקייט. דער רייזיקער תבור בארג זעט זיך פון די אויגן. די אויפ־געארקערטע בייטן ווערן אלץ מער און מער זייט פון די ארבעטער, שלייכט מיר ביידע אונזער וועג אויף דער נאציאָנאלער ערד. קוקנדיק אויף די שטיקער ערד, וואָס דער אקער רייסט אויף, פירט דער חבר זיין שמועס:

"שווער, זייער שווער איז הייניטיקע צייטן צו קאָלאָניזירן זיך. מיט־פיר און א האלב יאָר צוריק איז אונזער קבוצה ארויף אויף דער ערד אין גיניגאר. צו־זאמען זיינען מיר דאָמאָלסט געווען 26 מאַן. און גלייך ביים אָנהויב און אונזער וועג, האָבן מיר באַארבעט א שטח פון 8 הונדערט דונאָם, און אויסער דעם האָבן מיר זיך פארנומען מיט בוי־ארבעטן אויף דעם ארט גופא. נאָר קליין איז געווען דער בודזשעט, וואָס מיר האָבן געקראָגן פון דער הנחלה הציונית, נאָך גרויסער מי האָבן מיר אין משך פון דריי יאָר באקומען ביי 300 פונט, און צו וואָס קלעקט אזא נישטיקע סומע? פינף פאר ארבעטס־בהמות, עטאָאכע קו, אן עפּות שטיינ, אביסל ארבעטס כלים און — פארטיג, און מיר האָבן אליין געראַפּט באַארבעטן און איינפלאַנצן ביי 25 דרי־נאָם אייקאַליפּטוס־בוימער. אוי, ווי מיר האָבן דאָס געוואָלט א שטיקל וואלד! א וועלדל! א שאָטן! א זאך וואָס פעלט נאָך אזוי אויס ביי ליטעראַטורן פון אונזערע הימלען. זייענדיק נישט דער־פארן פלעגן מיר פארמאטערט ווערן נאָר א האָלבן טאָג ארבעט. מיר פלעגן זיך אומקערן אהיים, און דאָ פלעגן מיר נאָך א שטיקל שוץ ניט געפינען פון דער ברענענדיקער תמוז זון. און אלץ ארום ברענט פון דער היץ וואָס עס קומט פון די ארומיקע אָנגעגליטע בערג . . . מיר זיינען צוגעטראָטן צו פלאַנצן א וועלדל! דאָס איז דער אָנהויב פון יעדער התישב־נות, פון איטלאכער קאָלאָניזאציע: אבי־סעל שטן!

איך באַטראַכט די סביבה, נישט ווילנ־דיק טרעפן זיך מיינע אויגן אָן אויף די צריפּס אין וועלכע זיי וואוינען און אויך אויף די אראבישע הייזלאך, און וועלכע זיי געפינען זיך. א טייל גייט שוין אבער איבער אין זייער גייעם וואוין ארט. שווער און ביטער איז זייער חלק, אָבער דער דערפאר זיינען זיי פול מיט מוט, וואָס שטויסט זיי צו ארבעט. דער ערך שטח איז א קליינער, די באַרינגונגען שווערע, אָבער די האָפענונג צו באַוועגן זיך ביס־לאַכווייז און אויסארבעטן נאָך א שטיקל ערד גיט זיי אלעמען צו מוט און אויס־דייער, און דאָמאָלסט וועט פאר זיי זיין א דערלייכטערונג.

איך בין אויף דעם באַרג, קינדערלאך גייען מיר ארויס אנטקעגן. זייערע אויי־גלאך לויכטן. פון קיין דאגה און זאָרג ווייסן זיי נאָך ניט; און די עלטערנס מי, וואָס דינט פאר א בריק אין דער שיי־נער צוקונפט — שפּירן זיי ניט. זייערע אויגעלאך קוקן נאָר אויף דער בריייטקייט פון דעם עמק, זייערע פיסעלאך טאָפּ־טשען אויף די הייסע ערד־שטיקער, וואָס זייערע פלאָקס־הארן, וואָס אין זייער שווייס אין בלוט באַ־ארבעט פון זייערע עלטערן. נאציאָנאל־ערד איז דאָס קרן־קימת לישראל! וואָס פאר א חסד ליגט באהאלטן אין דעם וואָרט! זי קערט אום דעם גלאנץ פון דער אמאָליקער קרוין. זי האָט געליינט דעם שוועל און דער קרן־היסוד שטעלט אויף די באשטיצלען.

אין א יאָר ארום איז זיי אבער לייכ־טער געוואָרן. מען האָט אנגעהויבן א הויז און א גרויסן שטייג. אָבער זיי האָבן נאָך גרויסע צרות, און דאָס איז צוליב דעם, וואָס עס פעלט אוים וואסער. די וואסער ווערט געבראַכט פון אן אראבישן ברור־נעם, וואָס געפינט זיך אויס'ן גרעניץ. די ברייננט מען אויף א וואגן פון א מרחק פון צוויי קילאָמעטער, און דאָס טרייבט אריין אין איבעריקע מי און הוצאות, און אויסער דעם קלעקט ניט די וואסער פאר די באַדערפענישן פון דער קבוצה, אויך די קוואליטעט פון דער וואסער איז ניט איבעריק גוט, און פון דעם קומט צו פאר־שווער נסיונות ניט אויפצוהערן צו קלא־פּען צום ריטם פון דער שאפנדער, פאר־אויס רופנדער וועלט.

❦

און זאָל אונז דער טאָג פון דערמאָ־נונג אויך דיינען אלס טאָג פון מעשים. נאָך קיינמאָל האָט זיך די אידישע יו־גענט וואָס דאָרטן נאָך דער פאלקס־אויפ לעבונג ניט געריסן אזוי צו ערך ווי איצט. נאָך קיינמאָל איז די צייט אין אונזער לאנד ניט געווען אזוי הרת־עולמ'דיק ווי איצט. מער אין מער קומען מיר היינט צום באוואוסטזיין, אז עס איז ניטאָ אויף וועמען צו פארלאָזן זיך ווי אויף זיך אליין. זאָל ישע דער טאָג פון דער מיינונג זיין אויף א טאָג פון נאציאָנאלע מעשים, פון נאציאָנאל פאָנד.

עס שטייט נאָך היינט פאר מיינע אויי־גען דער געשטאלט פונ'ם וועטעראן פון אידישן פאלק אויסשקין, ווען ער האָט מיט א שטעקעלע געפירט די אויגן פון צייוניסטישן צוואמענפאר אין ווי־נייפּעג, איבער דער מאפּע פון ארץ־יש־ראל. ער האָט שטיל גערעדט און שטיל באַצייכנט פונקטן. וויפיל צער האָט ער אבער ארויסגערעדט. אויב נישט איצט, אויב נישט היינט וועט דער ארץ ישראל באַדן אויסגעלייזט ווערן — איז ווער ווייס אויב עס וועט ניט זיין צו שעפּט? זאָל זיך ידער פון אונז שטעלן די פראַ־גע. פון איר היינטיגן אָפּ אונזער קיום אין ארץ־ישראל, פון איר היינטיגן אָפּ אונזער אויפלעבונג.

לאָמיר זיך צוזאמלן: עס קאָן ווערן אייביק!

צום יאָרצייט פון דר. הערצל

(צום הערצל מעמאָריאל אונט, מיטוואָך ד יולי 16).

פון י. ראבינאָוויטש

פילע, זייער פילע ווייסן ניט זיין לע־בענס־געשיכטע. א ז ר י ד ר ר ד י ציייטן זיי־ארויסגעשיינט פאר די אויגן פון פאלק מיט זיין אויפלעבונגס רוף, אז דאס פרי־ערדיקע אין זיין לעבן איז פארטונקלט געוואָרן. כ'ווייס ניט צו איזדן און אידענע פשוט'ע און טאָג־טעגלאכע, קאָנען זיך פארשטעלן הערצלס אלס קינד. דער פארשטעלן הערצלס אלס א מענש, גלייך צו ער און צו דיר און צום דריטן. ווי א מעטעאר איז ער אראָפּ און אויפגעשיינען אין זיין אומעגדלאכן גלוינן, באפרוכטעט פון זיין טיפן טרויער פאר'ן פאלקס גורל.

ער איז געווען אונזער פאלקס מענש. ער האָט אינ'ם פאלק ניט געלעבט, זיין ברויט ניט געגעסן און זיין וואסער ניט געטרונקען. אין זיין הארצן האָבן זיך אָבער צוואמענגענאָסן צו טויזנטער ווי־לענס פון פאלק נאָך אויפלעבונג אין איין גרויסן, פייערדיקן ווילן. ער איז גע־וואָרן דער סימבאל פון דער נאולה־שטרעבונג ביי אידן. וויפיל אידישע הער־צער האָבן עס ניט געקלאפּט, ווער ווייס אויב ניט א ניצוץ פון משיח האָט זיך אנטפּלעקט.

און אין אונזערע שווערע, שווערע צייט־טען פון נסיון אין גלות אין אין ארץ־ישראל, אין אונזערע צייטן וואָס זיינען באַצייכנט מיט צייכן פון אומבאשטימט־קייט און דאָך אזוי דורכגעדרונגען מיט דעם דאָרשט פון זוכעניש. אין אונזערע צייטן דערהויבט זיך פאר אונז זיין גע־שטאלט מיט דעם צייכן פון ארומרן אויף אים, באַלויכטן דורכ'ן צער פון ארומרן מיט טרויער פון שאפן.

אזוי פיל האָט זיך עס געבימן פון די ד י ציייטן זיי־נען עס. היינט שטיינען מיר מיט אונזע־רע שטערנס קעגן די פעלקן פון אונזער אויפלעבונגס ווירקלאכקייט, אינ'ם גרויסן געוועבל פון צעשטערטע חלומות און האָפענונגען פון פעלקער שטיינען מיר ערשט באַפרישט פונ'ם געזאנג פון דעם באָרן וואָס גייט צו אונז אויף מיין דער גליענדער ארץ־ישראל. ווער ווייס אויב אונזערע שטערנס וועלן ניט צעשמעטערט ווערן אָן די פעלקן פון דער ווירקלאַכ־קייט? פון די טיפענישן פון אונזער דור זאָל אבער ארויס דער רוף צו גלייכנס־באַנייאונג:

צוריק צו הערצל!
צוריק צו הערצל!

דווקא אין אונזער טאָג ווען אונזער ביטער און פארזאָרגער, די עננלישע רע־גירונג אין ארץ־ישראל און אין לאָנדאָן, באמיען זיך אזוי איינצושרומפן די גרע־ניצן פון אונזער האָפענונג, אונטערצו־האָקן די פליגל פון אונזער פאלקס־חלום, דווקא אין אונזערן טאָג אוויינעם דאָרף ווידער ארויפשוואומען פאר'ן פאלק דער הערצל'שער גרויס־ציוניזם. מיט זיין גע־שטאלט אין הארצן זיינען דאָך אונזערע זין און טעכטער ארויסגעגאנגען אויף דעם היינט בארן פון יהודה צו זוכן דעם זין פון דער וועלט. מיט זיין פאלקס צער באַלויכטן זיינען דאָך אונזערע זין און טעכטער געפאלן אין דער פארטיידי־קונג פון דערוואַכרבונג פאלקס פאַזיציעס אין לאנד, מיט זיין טרוים זיינען דאָך באַטוויעט די קבוצות און מושבים אין יהודה און גליל. ווייל דאָס איז דאָך גע־ווען די אנטפּלעקונג פון אונזער לעבנס זין, דער מעכטיקסטער אפּקלאנג פון אונ־ער פאלקס־הארץ, וואָס אין זיינע שווער־סטע נסיונות ניט אויפגעהערט צו קלא־פּען צום ריטם פון דער שאפנדער, פאר־אויס רופנדער וועלט.

❦

און זאָל אונז דער טאָג פון דערמאָ־נונג אויך דיינען אלס טאָג פון מעשים. נאָך קיינמאָל האָט זיך די אידישע יו־גענט וואָס דאָרטן נאָך דער פאלקס־אויפ לעבונג ניט געריסן אזוי צו ערך ווי איצט. נאָך קיינמאָל איז די צייט אין אונזער לאנד ניט געווען אזוי הרת־עולמ'דיק ווי איצט. מער אין מער קומען מיר היינט צום באוואוסטזיין, אז עס איז ניטאָ אויף וועמען צו פארלאָזן זיך ווי אויף זיך אליין. זאָל ישע דער טאָג פון דער מיינונג זיין אויף א טאָג פון נאציאָנאלע מעשים, פון נאציאָנאל פאָנד.

עס שטייט נאָך היינט פאר מיינע אויי־גען דער געשטאלט פונ'ם וועטעראן פון אידישן פאלק אויסשקין, ווען ער האָט מיט א שטעקעלע געפירט די אויגן פון צייוניסטישן צוואמענפאר אין ווי־נייפּעג, איבער דער מאפּע פון ארץ־יש־ראל. ער האָט שטיל גערעדט און שטיל באַצייכנט פונקטן. וויפיל צער האָט ער אבער ארויסגערעדט. אויב נישט איצט, אויב נישט היינט וועט דער ארץ ישראל באַדן אויסגעלייזט ווערן — איז ווער ווייס אויב עס וועט ניט זיין צו שעפּט? זאָל זיך ידער פון אונז שטעלן די פראַ־גע. פון איר היינטיגן אָפּ אונזער קיום אין ארץ־ישראל, פון איר היינטיגן אָפּ אונזער אויפלעבונג.

לאָמיר זיך צוזאמלן: עס קאָן ווערן אייביק!

דער אידישער פארמער

(דערציילונג)

פון מרדכי מילער

— דאמאָלסט וואָלט אלץ געווען גוט. און ביינאכט וואָן מען רירט אָן די גראָז, שפּירט מען ניט, אז אויף זיי גייט זיין טוי. טרוקן איז אלץ, און גרוים איז די מורא פאר א הונגער־יאָר! פארשפּעטיקט צו קומען האָט דער שפּעט־רעגן און די אויגן האלטן אין איין אויסקוקן אויף אים אָן אויפהער. רעגן פאר די תבואות און וואסער פאר די מענשן! דאָס זיינען 2 לעבנס־נויטיקייטן וואָס אָן זיי איז ניש־טאָ די מענלאכקייט ווייטער אויסצוקוק־מען. די צרה מיט'ן וואסער דאָס איז דער גרעסטער אומגליק, דער קרן־היסוד האָט אמת געגראָבן א ברונעם, עס זיינען געמאכט געוואָרן איינקיע פּרובן אבער זיי זיינען ניט געלונגען. מען האָט שוין דערגרייכט צו א טיף פון זעכציק מעטער, אבער אָן שום רעזולטאט. מען זאָגט צו צו גראָבן אין אן אנדער ארט, און די ארטיקע איינוואוינער ווארטן מיט אונ־גערולד אויף דעם איינציקן און געטרייען אנשטאלט וואָס אויף אים איז ארויפגע־לייגט געוואָרן די ארבעט צו צונרייטן די ערד פאר די קאָלאָניסטן.

עס איז שוין געקומען אָוונט־צייט. פון די פעלדער קערט מען זיך אום, ווער צו־פוס און ווער אין א וואָגן, אהיים. די וועגן אין דער סביבה זיינען שטארק אויסגעקרומט. די חברים פון דער קבוצה נעמען מיר אויף אלס גאסט, מיט א באַ־זונדערן שמייכל, וואָס קומט ארויס פון דעם געפיל פון א הערעאשניץ צו א לייטיק־גייער. איך עשייר זיך מיט דער קבוצה, אט אזוי פריינטלאך, אן קיין שום ברוגז אויף די כשר'ע ארבעטער, פארקערט, איך בין נאָך אין כעס אויף זיך אליין, אויף מיינע הענט, און אויף מיין גאנצן וועזן, וואָס פארברייננט די גאנצע צייט אין שטאָט. איך ווארף נאָך א בליק אויף דער שיינער סביבה, אויף די גרעניצן פון דעם דאָזיקן שבט זבולון וואָס ווערן צוריק אריינגענומען פון זייערע אור־אייניקלאך.

איך בלעטער דעם תנ"ך אין מיינע הענט און מיט א באַזונדער הנאה לייענ־איך דעם פסוק: "ויעל הגורל השלישי לבני זבולון למשפחותיהם ויהי גבול נח־לתם עד שריד" — און עס איז אויסגע־פאלן דער שריד פון דער מיינונג זיין אויף א טאָג פון נאציאָנאלע מעשים, פון נאציאָנאל פאָנד.

עס שטייט נאָך היינט פאר מיינע אויי־גען דער געשטאלט פונ'ם וועטעראן פון אידישן פאלק אויסשקין, ווען ער האָט מיט א שטעקעלע געפירט די אויגן פון צייוניסטישן צוואמענפאר אין ווי־נייפּעג, איבער דער מאפּע פון ארץ־יש־ראל. ער האָט שטיל גערעדט און שטיל באַצייכנט פונקטן. וויפיל צער האָט ער אבער ארויסגערעדט. אויב נישט איצט, אויב נישט היינט וועט דער ארץ ישראל באַדן אויסגעלייזט ווערן — איז ווער ווייס אויב עס וועט ניט זיין צו שעפּט? זאָל זיך ידער פון אונז שטעלן די פראַ־גע. פון איר היינטיגן אָפּ אונזער קיום אין ארץ־ישראל, פון איר היינטיגן אָפּ אונזער אויפלעבונג.

לאָמיר זיך צוזאמלן: עס קאָן ווערן אייביק!

(דערציילונג)

פון מרדכי מילער

חיים, אן אינטעלינענטער מענש, אין די מיטעלע יאָרן, האָט פארטראכט, — ס'איז ניט קיין תכלית. ער האָט זיך באַ־זעצט אויף א פארם. ס'איז געווען אין אים אן אויפגעבונדענער ווייטאָג און אן אפענער עקל צו דער ליכטיקער און פריי־לאכער שטאָט. ער האָט געוואוסט, אז גרינג וועט דאָס אים ניט אנקומען, נאָר די קעלערס אין וועלכע ער האָט געוואָל־צען פעלן האָבן אים געטריבן. דער לוין איז געווען א נישטיקער, דאָס איינציקע וואָס ער האָט געבראכט א היים איז גע־ווען א גערוך, אן עקלדיקער און א שטאָר לענעס בליק אונטער די געדיכטע ברע־מען . . .

ווינטן האָבן ניט איינמאָל זיך געשארט איבער חיים'ס פארם, נאָר די יארן האָבן מיט שווערע הענט געפלאנצט אין גע־בויט. די זומערן האָבן געוויגט ברייטע, צעאקערטע פעלדער מיט ווייץ, און חיים האָט ארומגעטראָגן זיך מיט א פרייד צו אלץ וואָס ווארטן אויפן בלוט . . .

אין די ווינטער אונטן איז געווען גוט צו רויכערן די ליולקע און לייענען א בוך אדער א צייטונג אין די קורצע טעג ארויספאָרן אין וואלד אריין אנ־האקן הארץ.

ס'איז ביי אים געווען א באַזונדער פארגעניגן צו טראכטן: מען, דארף ניט קויפן קיין הארץ, פאראנען א גרויס גע־דיכטער וואלד, ס'איז דאָ הארץ, נאָר גע־זונט און כח . . .

מיט'ן טאָג האָט זיך חיים געגרייט אין וואלד אריין. ארויסגעפאָרן און מיטגע־נומען דעם שכנ'ס אינגל. א וואויערער יונג, האָט ער געטראכט. אויסגעוואקסן ווי א סאסנע בוים, מיט צוויי הענט וואָס ברענען ווי פייער . . . דוכט זיך געווען אזא קליין פארזעענעיש. און מיטאמאָל אויסגעוואקסן. ער האָט אים א קלאַפּ גע־טאָן ברודערליש אין פליצצע און א יאָג געטאָן די פערד. דער שליטן האָט גע־ווירעט דעם שניי און ס'איז אויפגעגאנ־גען פאר די אויגן א ליכטיקער פרימאָרגן.

פיט איז געזעסן נעבן חיים'ען מיט א מאָדנער אומעטיקייט. ס'האָט אים דער שניי געבלענדט און די אויגן און דאָס ווייסע פעלד האָט גערופן: פיט, "זי" איז אונטער דיר . . . ס'האָט אויפגע־פלאַמט א רויט פייער אויפן'ן הימל, זיך אויפגעהויבן פאר די אויגן, ווי א צו־פלאַמטע שריפה.

חיים האָט געלאָזן לויפן דאָס פערדל פאָמעלאך, און זיך איינגעגעסן אין דער ווייט. ביי די זייטן האָט זיך געוואָרעלט דער וואלד צו דער ערד און זיך געווינען אנטקעגן אין זילבערנעם אָפּגלאנץ.

ער האָט א יאָג געטאָן די פערד און א זאָג געטאָן צו פיט'ן: א שיינער פרי־מאָרגן . . .

די פערד זיינען געלאָפן, פיט איז גע־זעסן מיט אן אָנגעשטרענגטן פּנים און געהיט די פלאַמען. חיים'ען איז אויפגע־קומען מאָדנע געראנקען: אט דער יונג איז אן אוקראיינער, אויפגעוואקסן אין פעלד און קאָן דעם רוים ווי אויסגעבאַס־טענע גאסן . . . ער האָט אים ליב, נאָר פונדעסטוועגן האָבן זיי פארצאָמט מיט דראָט זייערע פארמס. מאָס איז מאָס . . . פיט האָט אים נאָך אליין געהאלפן פאר־צאָמען.

ביי די געראנקען האָט ער אויפגעצי־טערט און א קאלטער שוויס האָט אים אָנגערירט דאָס לייב. ווי פון א שווערן קאָשמאר האָט ער זיך אויפגעבאַאָפּט. זיך דערמאָנט אז פיט פארברייננט אָפּט מאל אין די אוגנס מיט זיין טאָכטער. ער קומט ניט אריין אין שטוב ווי אמאָל, נאָר פייפט ביים פלוט . . .

פאר די אויגן האָט אויפגעברענט הע־לער דאָס פייער, רויטע פאָסן האָבן ווי כוואליעס זיך געהויבן ארונטער ווייט, צו די טאָלן. פון די פערד האָט געשלאָגן א הייסע פארע, זיי זיינען געווען אויסגע־וויקט פון שוויס און געלאָפן אנטקעגן דעם צערויטלטן פרימאָרגן.

"וואָס איז דאָס פאר א געראנקען", — האָט ער געטראכט. ער האָט זיך דער־פילט אומהיימלאך, זיך פארגעסן אין־גאנצן, אז פיט זיצט ביי דער זייט. א שארפע קעלט האָט אים ארומגענומען און ער האָט געוואָלט, דער קורצער טאָג זאָל זיך וואָס גיכער אָפּטראָגן. אן אומ־באשטימטע אומגעדולדיקייט האָט זיך געריגט אין אים און געריגט פון ערגעץ א באהאלטענער טיפעניש.

— פאר אין שטאָט אריין . . . דו, מוזט! און וואָס גיכער . . .

ער האָט א שווייגנדיקער א דריי גע־טאָן די פערד און זיך אומגעקערט אהיים.

פיט האָט א פארוואנדערטער א פרעג געטאָן: — וואָס טוט איר, מר. גרינ־בערג? — חיים האָט א מורמל געטאָן צווישן די וואָנצן: איך מוז זיין אין דער־חיים.

מרס. גרינבערג, דערוועגנדיק חיים'ען א — דאמאָלסט וואָלט אלץ געווען גוט. און ביינאכט וואָן מען רירט אָן די גראָז, שפּירט מען ניט, אז אויף זיי גייט זיין טוי. טרוקן איז אלץ, און גרוים איז די מורא פאר א הונגער־יאָר! פארשפּעטיקט צו קומען האָט דער שפּעט־רעגן און די אויגן האלטן אין איין אויסקוקן אויף אים אָן אויפהער. רעגן פאר די תבואות און וואסער פאר די מענשן! דאָס זיינען 2 לעבנס־נויטיקייטן וואָס אָן זיי איז ניש־טאָ די מענלאכקייט ווייטער אויסצוקוק־מען. די צרה מיט'ן וואסער דאָס איז דער גרעסטער אומגליק, דער קרן־היסוד האָט אמת געגראָבן א ברונעם, עס זיינען געמאכט געוואָרן איינקיע פּרובן אבער זיי זיינען ניט געלונגען. מען האָט שוין דערגרייכט צו א טיף פון זעכציק מעטער, אבער אָן שום רעזולטאט. מען זאָגט צו צו גראָבן אין אן אנדער ארט, און די ארטיקע איינוואוינער ווארטן מיט אונ־גערולד אויף דעם איינציקן און געטרייען אנשטאלט וואָס אויף אים איז ארויפגע־לייגט געוואָרן די ארבעט צו צונרייטן די ערד פאר די קאָלאָניסטן.

עס איז שוין געקומען אָוונט־צייט. פון די פעלדער קערט מען זיך אום, ווער צו־פוס און ווער אין א וואָגן, אהיים. די וועגן אין דער סביבה זיינען שטארק אויסגעקרומט. די חברים פון דער קבוצה נעמען מיר אויף אלס גאסט, מיט א באַ־זונדערן שמייכל, וואָס קומט ארויס פון דעם געפיל פון א הערעאשניץ צו א לייטיק־גייער. איך עשייר זיך מיט דער קבוצה, אט אזוי פריינטלאך, אן קיין שום ברוגז אויף די כשר'ע ארבעטער, פארקערט, איך בין נאָך אין כעס אויף זיך אליין, אויף מיינע הענט, און אויף מיין גאנצן וועזן, וואָס פארברייננט די גאנצע צייט אין שטאָט. איך ווארף נאָך א בליק אויף דער שיינער סביבה, אויף די גרעניצן פון דעם דאָזיקן שבט זבולון וואָס ווערן צוריק אריינגענומען פון זייערע אור־אייניקלאך.

איך בלעטער דעם תנ"ך אין מיינע הענט און מיט א באַזונדער הנאה לייענ־איך דעם פסוק: "ויעל הגורל השלישי לבני זבולון למשפחותיהם ויהי גבול נח־לתם עד שריד" — און עס איז אויסגע־פאלן דער שריד פון דער מיינונג זיין אויף א טאָג פון נאציאָנאלע מעשים, פון נאציאָנאל פאָנד.

עס שטייט נאָך היינט פאר מיינע אויי־גען דער געשטאלט פונ'ם וועטעראן פון אידישן פאלק אויסשקין, ווען ער האָט מיט א שטעקעלע געפירט די אויגן פון צייוניסטישן צוואמענפאר אין ווי־נייפּעג, איבער דער מאפּע פון ארץ־יש־ראל. ער האָט שטיל גערעדט און שטיל באַצייכנט פונקטן. וויפיל צער האָט ער אבער ארויסגערעדט. אויב נישט איצט, אויב נישט היינט וועט דער ארץ ישראל באַדן אויסג